

Õigusabikulud – kas ka kohtupraktikas põhjendatud ja vajalikud?

Aivar Pilv

1. Vajalike ja põhjendatud kulude põhimõtted õigusabikulude hüvitamisel

TsMS § 61 lg 1 ja kohtupraktika lähtuvad õigusabikulude hüvitamisel “vajalike ja põhjendatud kulude” kriteeriumist:

- Hinnaga hagi puhul hüvitatakse õigusabikuluid kuni 5% hagi rahuldatud (hagejale) või rahuldamata (kostjale) osast (TsMS § 61 lg 1 p1).
- Hinnata hagi puhul aluseks justiitsministri poolt kehtestatud tasu suurus (hüvitatava advokaaditasu ülempiiriks 50 000 krooni – justiitsministri määrus nr 42 23.augustist 1999.a.).

Kohtupraktika on TsMS § 61 lg1 p1 sisutanud kitsendavalt – Riigikohtu lahendid (nr 3-2-1-69-02, 3-2-1-65-04, 3-2-1-74-04)

Kõnesolevate määrade sätestamine seaduses on ebaõige ja vastuolus õiguskaitse eesmärgiga. „Vajalike ja põhjendatud kulude” hüvitamist üldjuhul ei toimu. Keerulisemates ja mahukamates kohtuvaidlustes muutub õigusabikulu poolele, kelle õigusi on rikutud, täiendavaks hüvitamata kahjuks.

Õigusabikulude hüvitamine ei pea olema absoluutne, kuid võimalikult õiglane.

2.Õigusabikulude hüvitamise kohtupraktika on vastuolus kahju hüvitamise eesmärgi ja põhimõtetega

Kahju hüvitamise eesmärk – võimalikult lähedase olukorra taastamine võrreldes kahju tekitamisele eelnenud olukorraga (VÕS § 127 lg 1).

Hüvitatav kahju – varaline (otsene ja saamata jäänud tulu) ja mittevaraline.

Otseseks kahjuks on muu hulgas kahju tekitamisega seoses kantud või tulevikus kantavad mõistlikud kulud (sealhulgas kulud hüvitise saamiseks- kahju kindlaks tegemiseks ja kahjuga seotud nõuete esitamiseks)- (VÕS § 128 lg 3).

*Seega kujunenud kohtupraktika kahjustatud isikule otsese kahju hüvitamist VÕS alusel ei taga.

*Õigusabikulude hüvitamise kohtupraktika on oma õigusi kaitsva poole jaoks vastuolus õiguskindluse põhimõttega.

*Kohtute poolt õigusabikulude hüvitamisel rakendatavad kriteeriumid on kohtumenetluse pooltele läbipaistmatud ja ebaselged ning kahjustavad õiguskorra ning õigusemõistmise autoriteeti.

*Kohtupraktika ei toeta tsiviilkäibes õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel hea usu põhimõtet (TsÜS § 138, VÕS § 6) – õiguste rikkumise korral ei kaasne tekitatud kahju õiglast hüvitamist.

3. Kas uus TsÜS muudab olukorda?

3.1. TsÜS eelnõu jagab menetluskulud:

- kohtukulud

- kohtuvälised kulud

Kohtuvälised - ka menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud (õigusabikulud)
- menetlusosaliste sõidukulud

Praeguses TsÜS §-s 52 on õigusabikulud asja läbivaatamiskulud ehk TsÜS eelnõu kohaselt kohtukulud.

Miks on menetlusosalise jaoks kohtumenetluses esindaja kasutamisega seotud kulud kohtuvälised kulud?

3.2. Õigusabikulude hüvitamise põhimõtted (eelnõu § 175):

- *põhjendatud ja vajalikud kulutused;
- *õigusabikulude piirmäärad kehtestab Vabariigi Valitsus;
- *eelnõus ei eristata hinnaga ja hinnata hagi, tõenäoliselt delegeeritakse see justiitsministrile;
- *mitmele advokaadile tehtud kulutused kompenseeritakse kui see loetakse põhjendatuks;
- *võitnud poole kulutusi ei hüvitata, kui tsiviilasja hind ei ületa summat, mis vastab 2000 eurole ja vastaspoolt ei ole menetluses esindanud lepinguline esindaja.

Seega otsustab õigusabikulude hüvitamise põhimõtted ja korralduse edaspidi Vabariigi Valitsus (justiitsminister).

3.3. Ettekandja arvates on korra kehtestamisel vajalik:

- *õigusabikulude piirmäär (ülempiiri) oluline tõstmine;
- *mõistliku ja põhjendatud õigusabikulude hüvitamine kõigis kohtumenetluse astmetes;
- *hinnaga hagi puhul protsentuaalse hüvitamise põhimõtte säilitamisel protsendi märkimisväärne suurendamine (kuni 10 %);

3.4. Menetlusosaliste sõidukulud (eelnõu § 144 p 2) = esindaja sõidukulud

Eelnõu § 156 "Sõidukulude hüvitamine" – tunnistaja, ekspert, tõlk.

Vabariigi Valitsus **võib** kehtestada - sõidukulude piirsummad
- kehtestada hüvitavate kulude koosseisu

Eelnõu § 162 lg 2 – poole kohtuvälised kulud hüvitatakse analoogselt tunnistajaga.

Seega (õigusabi osutamise seotud) sõidukulude hüvitamise tingimused peavad Vabariigi Valitsuse poolt olema kehtestatud.

Kehtiv kohtupraktika isikliku sõiduauto kasutamise kulusid kohtumenetluse kuludena üldjuhul ei tunnista või toimib suvaõigus.

4. Menetluse algatamise otstarbekus ja heas usu käitumise põhimõtte peavad olema tasakaalus

Kohtumenetluse kulude (sh ka õigusabikulude) üks põhilisi eesmärke on sundida kaaluma menetluse algatamise otstarbekust ja suunama menetluses osalejat käituma heas usus.

Antud põhimõtte peab olema poolte jaoks tsiviilõigussuhetes tasakaalus, st menetlusnormid ja kohtupraktika õigusabikulude (kohtukulude) hüvitamisel ei tohi kohustust rikkuva poole jaoks luua soodsamaid tingimusi võrreldes hea usu põhimõtteid järgiva isikuga.